

Region: Syddanmark

Kommune: Middelfart Kommune

Adresse: Storegade 58, Husby, 5592 Ejby

Matr.nr.: 20 a Husby by og sogn, ejendomsnummer:3195

Ejer: Boet efter Carl Pedersen Kontaktperson: museumsinspektør Margrethe Floryan, ph.d. (Thorvaldsens Museum) e-mail: margrethe@hum.ku.dk el. tlf. 26 83 60 41. Ejer er positiv over for fredning.

Kontaktperson: Margrethe Floryan

Arkitekt: Ukendt.

Forslagsstiller: Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur

FBB-bebyggelsesmiljø: Landevejsby

FBB-kompleks: Landbrug

FBB-objekt: Stuehus og avlsbygninger.

Fredningsforslaget omfatter:

Gårdanlægget bestående af stuehus opført 1874 og ombygget 1930, det Z-formede trelængede avlsbygningsanlæg, granitvandtrug, nyttehave med frugttræer og tjørnehæk øst for indkørslen og prydhave med tjørnehæk, solur samt buskbeplantninger vest for indkørslen fra Storegade.

Luftfoto af Tjørnegården fra vejsiden

Luftfoto af Tjørnegården, fra gårdsiden.

Tjørnegården ligger i Husbys vestligste ende.

Bygningshistorie:

Tjørnegården har indtil lensaflysningen været fæstegård under Wedellsborg.

I 1295 omtales hovedgården Husbygård, som menes at være blevet udflyttet fra landsbyen Husby tidligt i 1300-tallet under navnet Iversnæs og udviklede sig gennem de efterfølgende århundreder til et af Fyns største godser. I 1672 oprettedes grevskabet Wedellsborg, som erhvervede birkeret til hovedgården og opnåede "jus patronatus" til 10 kirker. Grevskabets fæstegods var fordelt på 9 kirkesogne (Gamborg, Udby, Føns, Balslev, Husby, Tanderup, Sandager, Kerte og Bågø), hvor det var eneejer. I 1854 tilkøbtes godset Frederiksgave (det nuværende Hagenskov), hvorefter Wedellsborg i alt væsentligt ejede hele området fra Middelfart til Helnæs. I modsætning til mange andre godser, der frasolgte fæstegårde til selveje allerede fra slutningen af 1700-tallet, var Wedellsborgs fæstegods komplet frem til 1916. Der var tale om knap 600 "fæsteenheder", hvoraf ca. halvdelen var egentlige fæstegårde.

Det stabile ejerforhold gennem århundreder og frem til omkring 1920 og det forhold, at der aldrig blev anlagt jernbaneforbindelse mellem Middelfart og Assens, har i meget høj grad fastholdt landsbystrukturen i området, hvor Wedellsborg stadig ejer et betydeligt antal huse og gårde, hvor iblandt ganske mange har været forpagtergårde helt frem til 1960'erne.

Antallet af bevaringsværdige bygninger i området er meget højt set i forhold til de fleste andre egne i Danmark.

En stor del af de tidligere "Wedellsborg-fæstegårde" har indtil for få årtier siden været bindingsværksanlæg med sulebyggede udlænger, men kun ganske få af disse fremstår i dag bare nogenlunde intakte, og efter fredningsophævelsen og nedrivningen en gård Hjorte i 2009, er den fredede "Gammelgård", Kalvehave 4 i Husby, klart den fineste repræsentant for disse gårde.

Den vestfynske klassicisme

I 1840'erne kom grundmursbyggeriet til de fynske landdistrikter. Det startede på Assenseggen, hvor en række store selvejergårde i perioden 1840 – 1880 fik nye, store og meget fornemme grundmurede stuehuse med en række fælles klassicistiske stiltræk som kannellerede pilastre, refendfugede indgangs- og hjørnepartier og meget specielle kvistpartier. Det lykkedes i 1990'erne af få fredet 3 af de bedste af disse (Toftlund i Lundager og Mosegård og Bregneholm i Dreslette).

Fra omkring 1860 nåede den grundmurede klassicisme også til stuehusene på fæstegårdene under Wedellsborg, hvor en særlig type blev udviklet. Disse stuehuse har ikke helt samme høje arkitektoniske ambitionsniveau som stuehusene på de prætentive selvejergårde på Assenseggen.

Karakteristisk for "Wedellsborg-stuehusene" er helt op i 1870'erne en "ikke konsekvent" gennemførelse af klassicismens idealer, idet kviste, frontespicer og placeringen af døre og vinduer stadig afspejler den "gammeldags" funktionsopdeling. Normalt er en savsnit-, bloktand- eller sparrenkopgesims eneste udsmykning sammen med en lav fronton, over hoveddør og ofte også over havedør. Et fællestræk for disse frontoner er et ornamentsproseværk i frontonvinduet af et helt lokalt og tidstypisk tilsnit, hvilket man stadig kan se - om end tit i ufuldkommen form - på en række stuehuse i landsbyerne Husby, Eskør, Hygind, Sdr. Aaby, Håre, Emtekær, Hjerup, Udby og Gamborg.

Omtrent samtidig udvikledes en anden gren af de grundmurede stuehuse på Vestfyn, en langt mere moderne version, hvor blank mur, formsten, gotiske-/romanske stilelementer i "historicistisk gendigtning"

og skifertag var de bærende karaktertræk. Foregangsmand for denne "schweizerstil" var murermester Vilh. Smith, der allerede i slutningen af 1860'erne byggede stuehuse i "schweizerstil" (over 50 stuehuse) på et tidspunkt, hvor der stadig mange andre steder på Fyn stadig blev bygget i bindingsværk.

Beskrivelse:

Tjørnegårdens stuehuse er opført 1874 som et grundmuret, hvidmalet længehus i landlig senklassicisme, hvor facadeskemaet dog stadig afspejler en plandisponering, som støtter sig på det traditionelle fynske bindingsværksstuehus. Murværket er rejst på en tjæret markstenssyld og afsluttes foroven med en savskiftegesims/bloktandgesims. Mod nord (havesiden) en lille fronton over hoveddøren og imod syd (gårdsiden) en 2-fags helvalmet gavlkvist fra 1930 over hoveddøren. Vinduet i frontonen imod haven udsmykket med et elegant ornamentsprosseværk.

Stuehusets haveside.

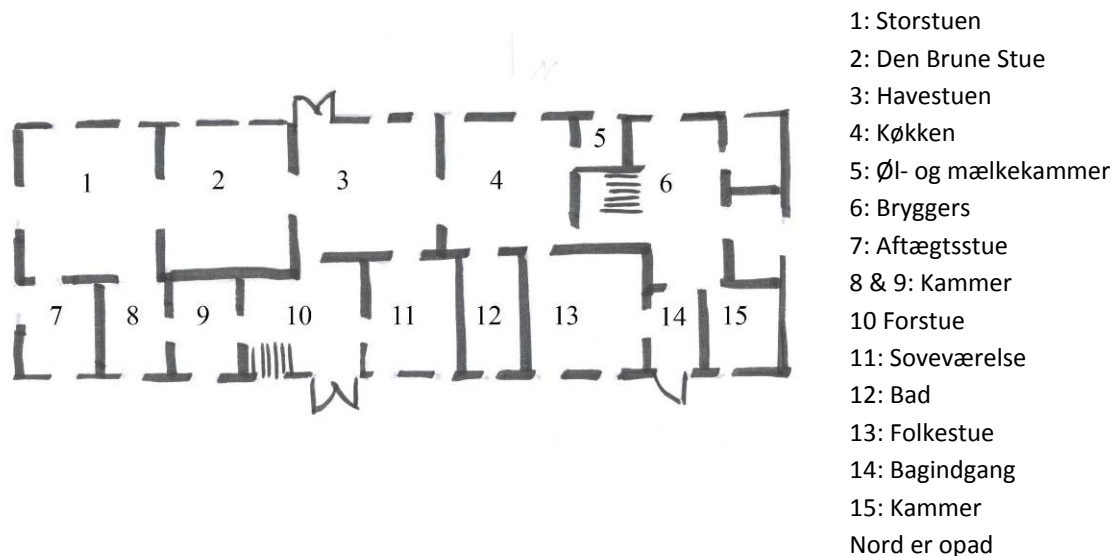
Stuehusets gårdside.

Vinduerne er traditionelle 2-rammede kitfalsvinduer med 3 ruder i hver ramme og med sålbænk og fladbuede stik. Sprosser, poster og karme med tidstypisk profilering, anverfere og stormkroge. En del rammer er udskiftede, men med samme profilering. Hoveddør og havedør er tofløjede fyldingsdøre med høje, smalle uopsprossede vinduer i den øverste halvdel af dørfløjene. Bryggersdøren er en nyere fyldingsdør.

Taget er halvvalmet med cementfalstagsten og med 2 traditionelle skorstenspiber. Stuehuset havde ved opførelsen stråtag.

Hele gårdanlægget blev spejlvendt i 1930, hvor de nye driftsbygninger blev opført dér, hvor der tidligere havde været have, således at man efter disses opførelse kunne nedrive de gamle bindingsværksudlænger, som indtil da lå ud imod Storegade. I den forbindelse blev stuehusets haveside så til gårdside og omvendt. Frontonen mod syd blev erstattet af en 2-fags kvist med helvalm, og stråtaget blev erstattet af et tag af cementfalstagsten af samme type som de nuværende, der blev oplagt for godt 10 år siden.

Stuehuset fremstår indvendigt helt som efter forandringerne i 1930, hvor nogle ganske få funktionsændringer fra/til entre og havestue blev gennemført, men ellers i øvrigt som ved opførelsen i 1874.

Planskitse af Tjørnegårdens stueetage.

Loftet er ubenyttet bortset fra et soveværelse i kvisten imod gården.

I storstuen er der synlige bjælker, og bræddegulv (ferniseret), som i øvrigt i hele huset, bortset fra i bryggersafsnittet. I den "brune stue", i havestuen og i køkkenet pudsede lofter uden synlige lofts bjælker. I storstuen er der en støbejernskamin, og i flere af rummene er der gamle lysekroner og lamper.

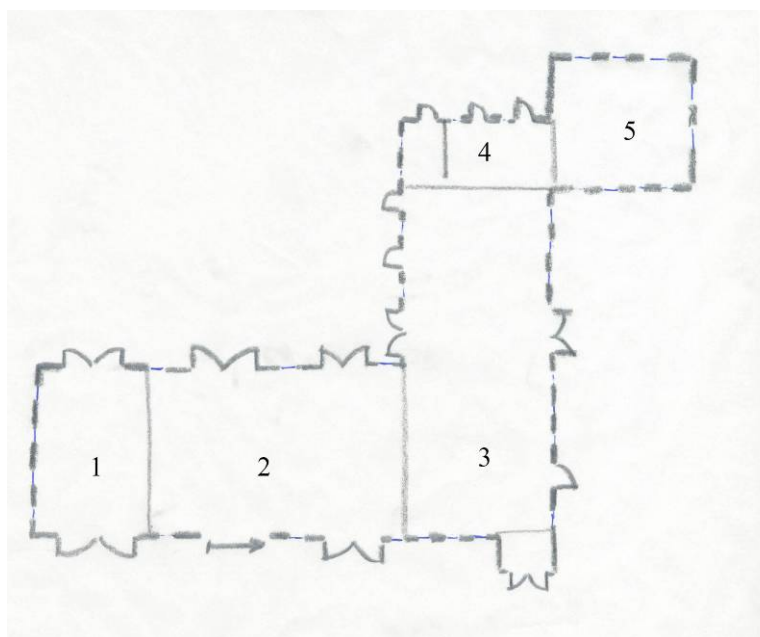
I rummene imod gårdsiden er der synlige bjælker og malede, listeinddelte paplofter. I bryggersafdelingen er der cementgulv, og dørene her er enkle revledøre. I den øvrige del af stuehuset der fyldingsdøre,

overvejende med 4 aflange, rektangulære fyldinger og originale dørgreb i messing. Derudover nogle få døre af anden type, bl.a. et par stykker med 3 pyramidefyldinger. Alle indvendige vægge er malede.

Helt overordnet kan siges, at stuehuset fremstår bemærkelsesværdigt originalt, således at dets senklassicistiske træk og forandringerne i 1930 er i fin indbyrdes harmoni, men dog tydeligt aflæselige både i det indre og det ydre.

Udlængerne

I 1930 blev de nuværende driftsbygninger opført som et "Z-formet" anlæg, hvad der, set i relation til fynske gårdbygningstraditioner, var højst utraditionelt, både i form og dimensioner.

- 1: Vognport
  - 2: Lade
  - 3: Svinestald (opr. Kostald)
  - 4: Værksted m.m.
  - 5: Svinestald
- Nord er opad

Planskitse af Tjørnegårdens udelænger.

Driftsbygningerne er rejst på en høj støbt sokkel, og opmuret i blank gulstensmur, der over et omløbende gesimsbånd foroven afsluttes af en muret trempel med spejle, og med en tandsnitgesims allerøverst. Bygningernes sadeltag har oprindeligt haft cementagsten, men har senere fået bølgeeternitplader som tagdækning. Alle vinduer er støbejernsvinduer med fladbuede stik og oprindelige. Døre og porte i længerne er de originale revledøre/porte bortset fra en metalskydeport på ladens sydside.

Sydsiden af laden.

Staldgavlen mod nord.

Længen parallelt med stuehuset indeholder vestligst vognport og derefter lade med kornloft og korntørringsanlæg. Der er i denne længe cementgulv, som i øvrigt også i alle de øvrige driftslænger. I længens østlige ende er en lille udbygning, som formentligt har været motorhus.

Vognport.

Vandtrug.

Staldlængen vinkelret på stuehuset blev for en hel del år siden blev indrettet alene til svinestald med båse, foder- og rensesange o.s.v. Der er bræddeloft. I gavlen ind imod gårdspladsen er der et værkstedsrum, hvorfra en trappe fører op til 2 karlekamre, som er etableret i tagetagen med 2 kitfalsvinduer, begge med 2 rammer opdelt med 8 ruder i hver ramme.

Den tidligere svinestald.

Svinestald interiør.

Vinkelret på denne længe (mod øst), og sammenbygget med den, ligger den tidligere svinestald. Bygningen er opført uden trempel, men ellers i samme stil som de øvrige driftsbygninger. Under de fleste af vinduerne er der trælemme, hvorigennem grisene har kunnet gå ud i en indhegnet gård.

Sammenfattende kan driftsbygningsanlægget betegnes som særdeles atypisk med sine dybe trempelbyggede længer. I det ydre er der stort set ingen ændringer sket i forhold til opførelsen i 1930 bortset fra tagbeklædningen, der dog synsmæssigt kun i beskedent omfang afviger fra deres oprindelige.

Bygningerne anvendes stadig til landbrugsdrift, dog anvendes svinestalden ikke mere til sit oprindelige formål. Gårdens jord er bortforpagtet.

Oprindelighed og ændringer

Stuehusets ændringer er i alt væsentligt sket i 1930. Dog er nyt tag oplagt for ca. 10 år siden, men med samme type cementfalstagsten, som anvendt i 1930.

F.s.v. angår udlængerne er der oplagt bølgeeternitplader i 1960'erne. Ud over dette er en revleport erstattet af en metalpladeport, og kostalden ændret til svinestald.

Vedligeholdelsestilstand:

Stuehuset har været anvendt som ferie- og fritidsbolig igennem mange år og trænger flere steder indvendigt til maling, ligesom nogle gulve formentlig skal udskiftes. Udvendigt bør murleningen afrens, og bygningen bør kalkes. Huset trænger til vedligeholdelse, men tilstanden er på ingen måde kritisk.

Udlængerne er i rimelig stand. Dog er nogle døre, lemme og porte tjenlige til istandsættelse/udskiftning, og nogle murpartier imod syd og øst trænger til omfugning.

Planforhold:

Der er ikke udarbejdet lokalplan for Husby.

Kommuneatlas:

Der er ikke udarbejdet kommuneatlas. Tjørnegården ligger i den tidligere Ejby Kommune, som siden kommunalreformen indgår i Middelfart Kommune.

Omgivelser:

Den nuværende have blev anlagt i 1930 ved Wedellsborgs daværende slotsgartner med revne grusgange, stort rosenbed foran stuehuset, en lille græsbænk i det nordøstre hjørne og et buskads (nu tilgroet). Haven vest for stendiget blev anlagt som "landskabshave" med en dam, hvor der tidligere var møddingsted, og med hægebirk og hægepil som hovedmotiv. Dammen blev tilkastet i 1980 og en ny hægepil blev plantet i stedet for den oprindelige, mens birkene er originale. Desuden har der også været grusgange og grotte i den vestlige ende, men nu sløjfet. Nøddehegnet fra 1930.

Selvom ændringerne i 1980 i nogen grad har sløret havens karakter, lader haveanlægget sig stadig let aflæse, og fremtræder sammen med nyttehaven og de omgivne hække som en traditionel landbohave.

Gårdspladsen er grusbelagt, og der er ikke pigsten under gruset. Før 1930 var der pigstensbelagt gårdsplads, hvor der i dag er prydhave.

Tjørnegården ligger smukt vestligst i Husby ud til åbne marker og Kalvehaven, hvor der ligger fire andre ældre, tidligere landbrug. Blandt disse også den fredede sulegård, "Gammelgård", som også har været fæstegård under Wedellsborg.

Husby er i Fyns Amts Landsbyregistrant defineret som en: slynget vejby.

Tjørnegården og Gammelgård er markeret med en rød cirkel

Eksempler på andre "Wedellsborg-fæstegårde"

Som omtalt under "Den vestfynske klassicisme" er frontonen med ornamentsproseværk i frontonvinduet, et særligt træk ved mange af disse stuehuse, og noget som i en vis grad også har spredt sig fra de i midten af 1800'tallet nyopførte, grundmurede stuehuse til en del af de ældre bindingsværksstuehuse i området: Husby, Eskør, Hygind, Sdr. Aaby, Håre, Emtekær, Hjerup, Udby og Gamborg.

Et andet kendetegn ved mange af disse stuehuse er en meget markant gesims.

En del af disse stuehuse eksisterer stadig, men i mere eller mindre ombygget og moderniseret form, og ingen af dem vurderes til at være fredningsemner ud fra de gældende fredningskriterier. Dog findes en enkelt undtagelse, nemlig Sandager Kirkevej 37, 5610 Assens som også er utroligt velbevaret og også med en spændende historie. Ejerne er desværre imod en bygningsfredning.

Elmegård i Hygind.

Højgård i Emtekær.

Stuehus til gård i Eskør.

Farshøj i Husby.

Gård i Håre.

Hovvej i Håre.

Gård i Gamborg 1.

Gård i Gamborg 2.

Sjobjergvej i Husby.

Tjørnegårdens kvist mod haven.

Wedellsborg vinduer.

Fra 1840 og frem til slutningen af 1870'erne blev der i området: Assens – Turup – Glamsbjerg – Haarby – Strandby og Helnæs opført en lang række store og meget fornemme, grundmurede stuehuse til større selvejergårde. Disse stuehuse indgik i langt de fleste tilfælde i gårdanlæg med ældre avlslænger i bindingsværk. Stuehusene har en lang række fælles klassicistiske træk, som kunne tyde på, at nogle få bygmestre har stået for opførelsen, ligesom det forekommer sandsynligt, at der har været slægtsrelationer imellem flere af ejerne. Dette er desværre aldrig undersøgt.

Der findes stadig knap 30 sådanne stuehuse, der – endnu - har bevaret væsentlige af disse særlige træk, og 3 af dem er bygningsfredede i midten af 1990'erne.

Årsagen til at grundmursbyggeriet på landet kom til Assenseggen tidligere end andre steder på Fyn, er formentligt de tætte relationer til Haderslev/Koldingegnen, hvortil grundmursbyggeriet kom tidligt i 1800'tallet, og hvor der ligesom på Sydvestfyn fandtes mange velstående bønder på grund af tidligt selveje og ekstraordinær god jord. Den kendte bygmester, Peder Holden Hansen, som byggede en del stuehuse på Vejen/Brørup-egnen, menes også af nogle at have inspireret.

Toftlund, Lundager (fredet)

Bregneholm, Dreslette (fredet)

Mosegård, Dreslette (fredet)

Søvang, Sønderby

Bøgholt, Blangstrup

Hovgården, Saltofte

Amtsforstandergården (fredet)

Brummersgård, Årø (fredet)

Gård i Anslet ved Christiansfeld

Skartvedgård ved Kolding

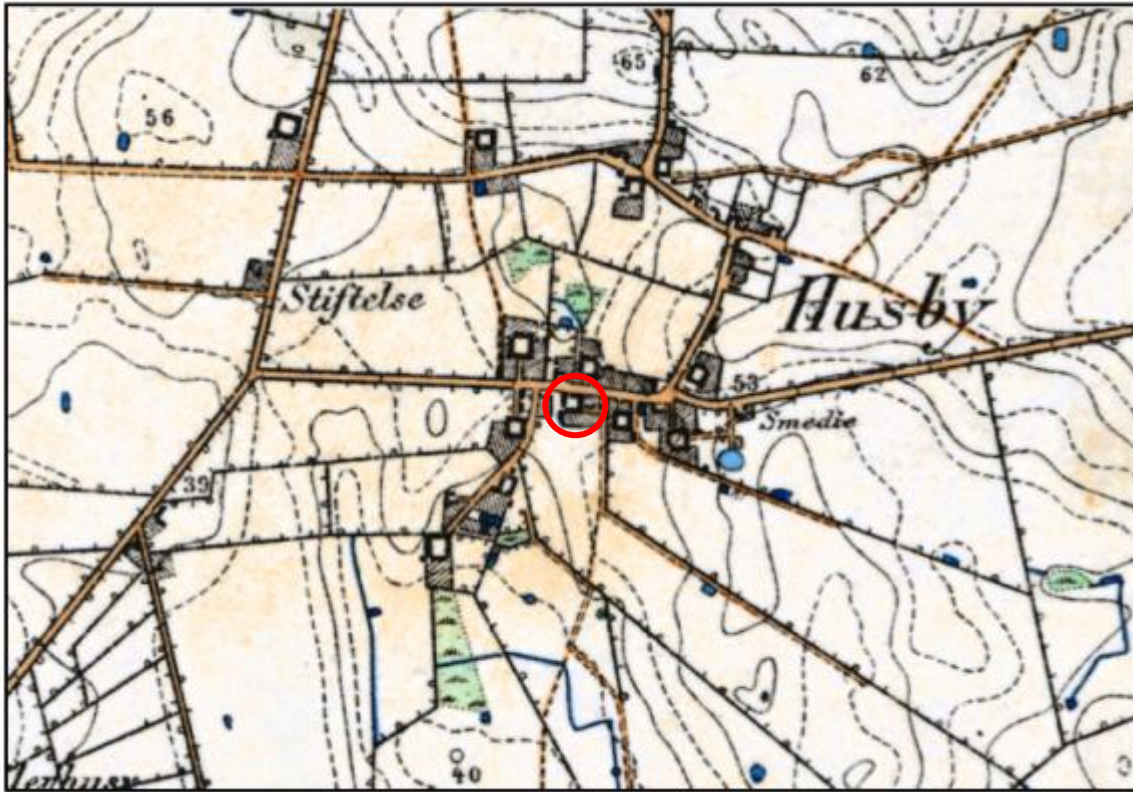

Toftagergård Brørup (fredet)

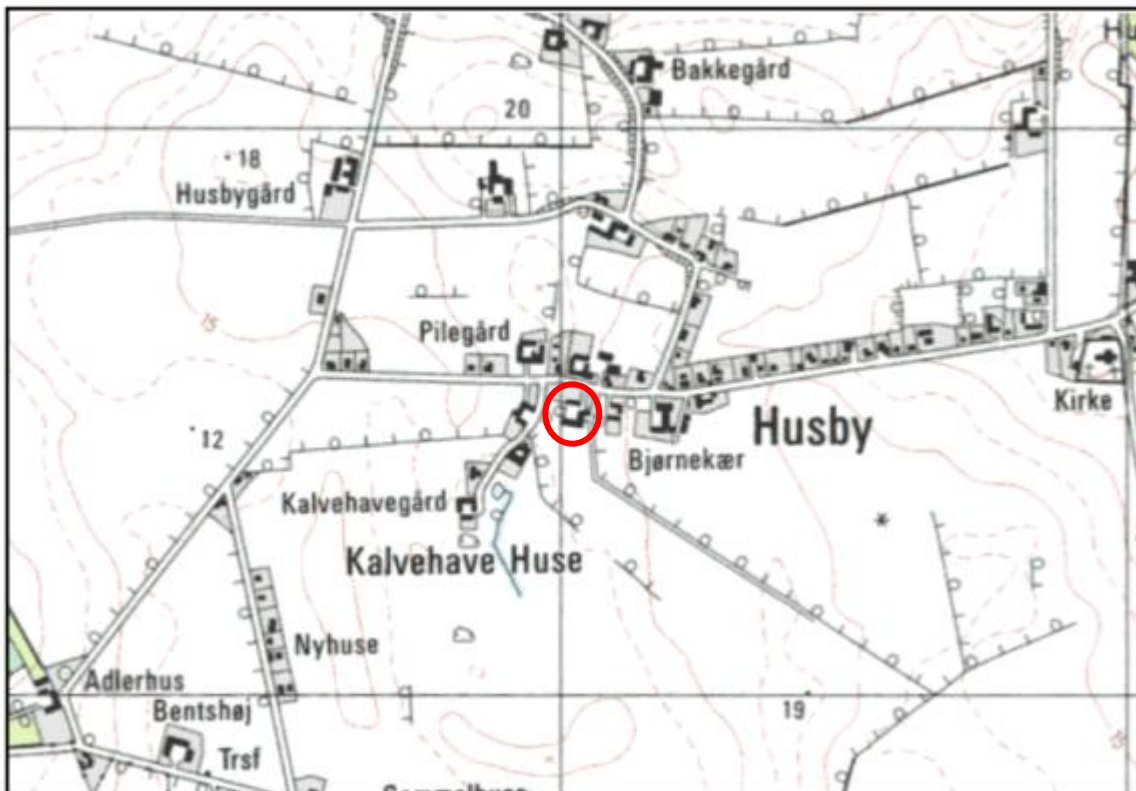

Stenbrogård, Brørup (fredet)

Kort:

Ældre målebordvld. Her med de oprindelige avslænger ud mod vejen.

4 cm-kort. Her med de nye avslænger væk fra vejen.

Kilder:

Bøger, hjemmesider, arkiver og andet

www.kms.dk – Kort- og Matrikelstyrelsen

www.Google.dk – Søgmaskine

kort.arealinfo.dk – Danmarks Miljøportal

Begrundelse:

Tjørnegården har en usædvanligt interessant bygningshistorie, hvori indgår en "spejlvending" af hele anlægget i 1930 i forbindelse med nyopførelsen af et utraditionelt driftsbygningsskompleks. Haveanlægget udgør et værdifuldt bidrag til oplevelsen af Tjørnegården som en dansk bondegård med nyttehaver med frugttræer, tjørnehække og beplantninger, som også bør indgå i en bygningsfredning.

Det klassicistiske stuehus opført 1874 fik i 1930 ændret beliggenhed i forhold til de øvrige bygninger, så haveside blev til gårdside, og tilpasset den nye situation og med færrest mulige bygningsmæssige indgreb. Stuehusets rumdisponering er således næsten intakt i forhold til opførelsestidspunktet med mange bevarede detaljer. Også det markante driftsbygningssanlæg fra 1930 fremstår i det væsentlige uændret.

Tjørnegårdens stuehus er det klart bedst bevarede klassicistiske stuehus af "Wedellsborg-typen" (se herom under den vestfynske klassicisme). Disse kan i det ydre primært kendes på frontonen over hoveddøren (f.s.v. angår Tjørnegården: nu havedør) og på det fine og særprægede "ornamentsprosseværk" i frontonvinduet, samt på en markant hovedgesims.

Sammen med nabogården, den fredede 4-længede sulegård, "Gammelgård", udgør Tjørnegården et meget værdifuldt kulturmiljø, der "fortæller" historien om Wedellsborgs fæstegårdens bygningsmæssige udvikling.

Til denne "fortælling" kan yderligere knyttes de nærliggende fredede ejendomme: Hybæk Vandmølle, birkedommergården Kællingebjerg, og hovedbygninger på Billeskov og Risbro, alle sammen markante bygningsværker, som understreger Wedellsborgs position og betydning på Vestfyn.